

SELF-EDUCATION AND MORAL MATURATION IN THE WORK 'ENLIGHTENMENT' BY SAYYID BURHONIDDIN MUHAQQIQ TIRMIZI

Tursunova Nilufar Samiyevna
Surxondaryo viloyati Termiz shahri

Abstract

This article analyzes the concepts of self-education and moral maturity in the work of Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmizi "Ma'arif" from a scientific and pedagogical point of view. The study emphasizes the role of moral and spiritual values such as devotion, patience, humility, honesty and the harmony of science in the formation of professional and personal development skills in students. The article also considers didactic features, pedagogical methods and the possibility of their application in the process of modern education. The results show that the work "Enlightenment" is valued not only as a historical and mystical heritage, but also as an effective didactic source in strengthening moral and spiritual education in the education system today.

Keywords: Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmizi, Enlightenment, self-education, moral maturation, didactic work, spiritual education, harmony of science and practice.

Introduction

Bugungi kunda ta'limning asosiy maqsadlaridan biri – shaxsning kasbiy bilimlari bilan birga axloqiy va ma'naviy kamolotini shakllantirishdir. Insonning ichki dunyosi, nafsini tarbiyalash, ijtimoiy va ma'naviy mas'uliyatni anglash, shuningdek, ilm bilan amal uyg'unligini rivojlantirish zamonaviy ta'lim jarayonida muhim vazifa sifatida qaraladi.

Mazkur jihatdan, Sharq mutafakkirlarining boy tasavvufiy merosi, xususan, Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari ilmiy va pedagogik tadqiqotlarda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu asar nafs tarbiyasi, axloqiy poklik va kamolot tushunchalarini o'quvchiga amaliy va nazariy tarzda yetkazish orqali shaxsni ma'naviy barkamollikka yetaklashga qaratilgan.

Maqolaning maqsadi – "Ma'orif" asaridagi nafs tarbiyasi va axloqiy kamolot g'oyalarini tahlil qilish, ularning pedagogik didaktik xususiyatlarini aniqlash va zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlarini o'rganishdir. Shu maqsadda maqolada asarning mazmuni, nazariy asoslari, pedagogik usullari va zamonaviy ta'lim tizimidagi amaliy ahamiyati batafsil yoritiladi. Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari insonning ma'naviy kamoloti va ichki tarbiyasini asosiy g'oya sifatida ilgari suradi. Asar ilm va amal uyg'unligi, nafs tarbiyasi va axloqiy kamolot tamoyillari orqali o'quvchini ruhiy va axloqiy rivojlanishga yo'naltiradi.

Nafsnı tarbiyalash: Asarda insonning ichki xohishlari, vasvasalari va nafsining yomon istaklarini nazorat qilish masalasi alohida e'tibor bilan ko'riladi. Nafsnı tarbiyalash ruhiy intizom va o'zini anglash orqali amalga oshiriladi. Shaxs o'z nafsini boshqarishni o'rganib, sabr, ixlos va poklik kabi fazilatlarini rivojlantiradi.

Axloqiy kamolot: Asarda axloqiy kamolot tushunchasi shaxsning ichki va tashqi xulq-atvorini uyg'unlashtirish orqali ifodalanadi. Ixlos, sabr, kamtarlik, halollik kabi fazilatlar insonni ijtimoiy hayotda ham yuqori axloqiy standartlarga moslashishga yordam beradi. Shu yo'l bilan shaxsning ruhiy va axloqiy barkamolligi shakllanadi.

Ilm va amal uyg'unligi: "Ma'orif" asarida bilimning faqat amaliyot bilan boyitilganda haqiqiy ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi. Ilm va amal uyg'unligi shaxsni ijtimoiy va kasbiy jihatdan yetuk qiladi, uning qaror qabul qilish, mas'uliyatni anglash va atrofdagi jamiyatga foydali hissa qo'shish qobiliyatini oshiradi.

Shunday qilib, "Ma'orif" asari nafaqat tasavvufiy va axloqiy g'oyalarni yetkazuvchi manba, balki shaxsning ma'naviy rivojlanishi va axloqiy kamolotini ta'minlovchi didaktik vosita sifatida ham ahamiyatga ega.

Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asarida shaxsning ma'naviy rivojlanishi nafsni tarbiyalash va axloqiy fazilatlarini shakllantirish orqali amalga oshiriladi. Asarda ilgari surilgan asosiy fazilatlar quyidagilardir:

Ixlos – har bir amalni faqat Alloh roziligi uchun bajarishdir. Asarga ko'ra, insonning niyati toza bo'lsa, qilgan amali ham haqiqiy qiymatga ega bo'ladi. Ixlos nafaqat diniy amallarda, balki ijtimoiy va kasbiy faoliyatda ham shaxsni pok va samimiy qiladi.

Sabr – qiyinchiliklarga chidamlilik va xatolardan to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatidir. Asarda sabr orqali inson nafaqat o'zining ichki ruhiy intizomini mustahkamlaydi, balki ijtimoiy munosabatlarda ham barqaror va adolatli bo'lishga erishadi.

Halollik va kamtarlik insonning ijtimoiy hayotdagi xulqini belgilaydi. Asarga ko'ra, halol va kamtar odam nafaqat atrofdagilarga ishonch uyg'otadi, balki o'zini ham adolat va samimiyat tamoyillariga mos ravishda rivojlantiradi. Bu fazilatlar shaxsni jamiyatda hurmatga sazovor qiladi.

Ilm faqat amaliyot bilan boyitilganda haqiqiy qiymatga ega bo'ladi. "Ma'orif" asarida ta'kidlanishicha, bilimni amalda qo'llash shaxsni kasbiy va ma'naviy jihatdan yetuk qiladi, qaror qabul qilish va mas'uliyatni anglash qobiliyatini oshiradi. Bu nafaqat shaxsning ichki dunyosini, balki uning jamiyatdagi o'rnini ham mustahkamlaydi.

Shunday qilib, ixlos, sabr, halollik, kamtarlik va ilm bilan amal uyg'unligi kabi fazilatlar nafs tarbiyasi orqali shaxsning axloqiy kamolotiga erishishning asosiy vositalaridir. Bu g'oyalar "Ma'orif" asarini nafaqat tasavvufiy meros, balki zamonaviy ta'lim va tarbiyada qo'llaniladigan didaktik manbaga aylantiradi.

Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari nafaqat tasavvufiy va axloqiy g'oyalarni yetkazuvchi manba, balki pedagogik didaktik asar sifatida ham ahamiyatga ega. Asarda qo'llanilgan pedagogik metodlar shaxsning fikrlash, tahlil qilish va o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Pedagogik metodlar

Hikmatli iboralar va pand-nasihatlar: O'quvchiga to'g'ri yo'lni ko'rsatish, axloqiy qarorlar qabul qilishga yordam berish.

Qur'on va hadis iqtiboslari: Asarning diniy va ma'naviy asoslarini mustahkamlash, talabanning ruhiy intizomini rivojlantirish.

Shoir va mutasavviflardan olingan baytlar: Estetik didaktika orqali o'quvchida tafakkur va his-tuyg'u uyg'otish.

Bu usullar o'quvchida mulohaza yuritish, o'zini tahlil qilish, xulosa chiqarish va axloqiy qarorlar qabul qilish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Shuningdek, asar nafaqat ma'naviy rivojlanishga, balki kasbiy va ijtimoiy yetuklikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Shunday qilib, "Ma'orif" asari didaktik jihatdan boy va samarali vosita bo'lib, zamonaviy ta'lim tizimida talabalarning ma'naviy va axloqiy kamolotini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari nafs tarbiyasi va axloqiy kamolot masalalarini o'zida mujassam etgan bebaho manba hisoblanadi. Asarda ilgari surilgan ixlos, sabr, halollik, kamtarlik va ilm bilan amal uyg'unligi kabi axloqiy-ma'naviy qadriyatlar shaxsni ruhiy va axloqiy jihatdan yetuklashtirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, asar didaktik xususiyatlari orqali talabalarda mulohaza yuritish, o'zini tahlil qilish va axloqiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. "Ma'orif" nafaqat tasavvufiy va tarixiy meros sifatida, balki zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarda kasbiy-ma'naviy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vosita sifatida ham qadrlidir.

Natijada, ushbu asarni ta'lim jarayonida qo'llash orqali shaxsning ichki dunyosi, nafs nazorati va axloqiy kamoloti mustahkamlanadi, u ijtimoiy va kasbiy faoliyatda ham barkamol shaxs sifatida yetuklash imkoniga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif. Tahqiq va hoshiyalar bilan: B. Furuzonfar. — Tehron: Tehron Universiteti nashriyoti, 1960.
2. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif / Tarjima: Abdülbaki Gölpınarlı. — Istanbul: Turkiya Ish Bankasi madaniyat nashrlari, 1973.
3. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif / Tarjima: Ali Rıza Karabulut. — Ankara: Mektebe Yayınları, 1995.
4. Sevgi, H. A. Seyyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmizi. Kayseri: Erciyes Universiteti Gevher Nesibe Tibbiy Tarix Instituti, 1995.
5. Sucu Köroğlu, N. "Seyyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning Ma'arif asarida nafs haqidagi qarashlar". — Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi, 2022, №15, ss. 271-292.
6. Şimşekler, Nuri. Pîr Aşkına – Mevlevî Şeyhi Midhat Bahârî'nin Mektupları. Istanbul: TİMAŞ Yayınları, 2009.
7. Lewis, Franklin D. "Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî". Çev. Osman Nuri Küçük. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2009/1, c. VIII, №15, ss. 159-176.
8. Satoğlu, Abdullah. Mevlâna'nın Hocası Seyyid Burhaneddin. Ankara: 1968; Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1999.

